

Sự tham gia của người dân trong hoạch định chính sách công

Ngày nhận bài: 10/07/2024 | Ngày phản biện: 15/07/2024 | Ngày xuất bản: 00/00/0000

Tác giả: Hoàng Liên Hương (Học viện Báo chí và Tuyên truyền)

Tóm tắt: Sự tham gia của người dân trong quá trình hoạch định chính sách công là rất quan trọng và đem lại nhiều lợi ích. Khi người dân được tham gia đóng góp ý kiến, các chính sách công sẽ phù hợp hơn với nhu cầu và thực tế của cộng đồng. Điều này sẽ giúp nâng cao hiệu quả triển khai chính sách, tăng cường sự đồng thuận và ủng hộ của người dân. Sự tham gia của người dân mang lại sự minh bạch và trách nhiệm giải trình cao hơn cho chính phủ. Các quyết định chính sách được đưa ra dựa trên những thông tin và ý kiến đóng góp từ nhiều phía, giúp chính phủ ra quyết định sáng suốt hơn. Đồng thời, người dân cũng có cơ hội hiểu rõ hơn về các chính sách và có thể giám sát việc thực thi chính sách. Tuy nhiên, việc tham gia cũng cần được thực hiện một cách có hệ thống và hiệu quả. Chính phủ cần xây dựng các cơ chế tham gia phù hợp, đảm bảo sự đại diện đầy đủ của các nhóm dân cư khác nhau, và có biện pháp tiếp thu, xem xét các ý kiến đóng góp một cách công bằng và khách quan; học hỏi kinh nghiệm từ một số nước đã đi trước.

Sự tham gia của người dân vào quá trình hoạch định chính sách đóng vai trò quan trọng trong việc xây dựng và thực hiện các chính sách hiệu quả, đáp ứng nhu cầu của chính họ. Tuy nhiên, để người dân thực sự trở thành "chủ thể" của quá trình chính sách, thay vì chỉ là "đối tượng" bị tác động, cần có sự thay đổi trong cách tiếp cận và tổ chức quá trình này.

Từ các quan điểm lý thuyết, chúng ta có thể thấy rõ lý do tại sao sự tham gia của người dân vào hoạch định chính sách là vô cùng cần thiết. Các lý thuyết về dân chủ, sự tham gia công dân (civic engagement), quản trị tốt (good governance) và công bằng (equity) trong chính sách đều đề cao vai trò của người dân - những công dân tích cực và những bên liên quan cần được lắng nghe và tham gia. Chính sự tham gia

này sẽ đảm bảo rằng các chính sách được xây dựng dựa trên nhu cầu và lợi ích thực sự của người dân, đồng thời thúc đẩy sự cam kết và ủng hộ của họ trong quá trình thực hiện.

1. Tầm quan trọng của sự tham gia công dân

Thứ nhất, người dân đóng vai trò then chốt trong việc đóng góp ý kiến, phản ánh nhu cầu và mong muốn của cộng đồng trong quá trình hoạch định chính sách công.

Người dân chính là những đối tượng chịu tác động trực tiếp của các chính sách, vì vậy họ có thể cung cấp những thông tin, phản hồi và kiến nghị thiết thực nhất về thực trạng và bối cảnh cụ thể tại địa phương. Những đóng góp này giúp các nhà hoạch định chính sách hiểu rõ hơn về các vấn đề và nhu cầu thực tế của người dân, từ đó đưa ra các quyết định phù hợp hơn. Bên cạnh đó, người dân cũng có thể chia sẻ những mong muốn và kỳ vọng của cộng đồng về các chính sách, qua đó giúp các nhà hoạch định xác định đúng định hướng và ưu tiên trong việc giải quyết các vấn đề. Chính những đóng góp tâm huyết này của người dân sẽ góp phần quan trọng vào việc xây dựng các chính sách công hiệu quả, đáp ứng tốt hơn nhu cầu thiết thực của nhân dân.

Thứ hai, sự tham gia của người dân trong quá trình hoạch định chính sách công không chỉ đóng góp những ý kiến và phản hồi thiết thực, mà còn có vai trò rất quan trọng trong việc tăng cường tính minh bạch, trách nhiệm giải trình và dân chủ hóa quá trình ra quyết định.

Khi người dân được tham gia vào các quá trình này, họ sẽ cảm thấy được lắng nghe, tôn trọng và có cơ hội để giám sát, kiểm soát hoạt động của chính quyền. Điều này sẽ làm tăng tính minh bạch của các quy trình và quyết định liên quan, bởi lẽ các nhà hoạch định chính sách sẽ cần phải công khai và giải trình rõ ràng các căn cứ, lý do đưa ra các chính sách đó.

Hơn nữa, sự tham gia của người dân cũng góp phần tăng cường trách nhiệm giải trình của chính quyền, vì họ sẽ phải chịu sự giám sát, theo dõi chặt chẽ của công chúng. Quan trọng hơn, việc người dân được tham gia vào quá trình hoạch định chính sách sẽ thúc đẩy dân chủ hóa trong hoạt động của chính quyền, khi họ được tôn trọng, trao

quyền và có tiếng nói trong việc định hướng các chính sách công. Chính những lợi ích này sẽ giúp củng cố niềm tin của công chúng, nâng cao tính hiệu quả và tính đại diện của các chính sách.

2. Các hình thức tham gia của người dân

Một trong những hình thức quan trọng để người dân tham gia vào quá trình hoạch định chính sách là thông qua các hoạt động tham vấn công chúng (public consultation).

Các diễn đàn, cuộc họp trực tiếp hoặc trực tuyến là nơi mà người dân có cơ hội chia sẻ ý kiến, phản hồi một cách trực tiếp với các nhà hoạch định chính sách. Tại đây, người dân có thể nêu lên những vấn đề, nhu cầu cấp thiết của cộng đồng, hay đóng góp những ý kiến, đề xuất cụ thể liên quan đến các dự thảo chính sách. Các cuộc tham vấn này sẽ giúp các nhà hoạch định chính sách tiếp cận được những thông tin sát thực về tình hình, bối cảnh và mong muốn của người dân tại địa phương.

Bên cạnh đó, các cuộc khảo sát ý kiến cũng là một kênh hiệu quả để người dân có thể bày tỏ quan điểm, phản hồi một cách rộng rãi và có hệ thống hơn. Những dữ liệu thu thập được từ các cuộc khảo sát này sẽ cung cấp cho các nhà hoạch định chính sách những thông tin chi tiết, toàn diện về nhu cầu, mong muốn của người dân, từ đó có thể xây dựng các chính sách phù hợp hơn. Thông qua các hình thức tham vấn công chúng này, người dân sẽ có cơ hội trực tiếp tham gia vào quá trình ra quyết định, tăng cường sự minh bạch và trách nhiệm giải trình của các nhà hoạch định chính sách.

Việc triển khai thường xuyên và hiệu quả các hình thức tham vấn công chúng như vậy sẽ góp phần tăng cường sự tham gia của người dân, đảm bảo tính dân chủ và hiệu quả của các quyết sách.

Một cách thức khác để người dân tham gia vào quá trình hoạch định chính sách là thông qua các cơ chế tham gia vào quá trình ra quyết định. Điều này có nghĩa là người dân không chỉ đơn thuần được tham vấn ý kiến, mà còn được trực tiếp tham gia vào các bước đề xuất, xem xét và lựa chọn các phương án chính sách. Ví dụ, người dân có thể được khuyến khích đề xuất những ý tưởng, sáng kiến mới liên quan đến các vấn đề chính sách cần giải quyết. Những ý kiến và đề xuất này sẽ được xem xét, đánh giá

bởi các nhà hoạch định chính sách. Ngoài ra, người dân cũng có thể được tham gia vào quá trình bình chọn, lựa chọn giữa các phương án chính sách khác nhau để đưa ra quyết định cuối cùng.

Thông qua các cơ chế như vậy, người dân được trao quyền chủ động và trực tiếp tham gia vào quá trình ra quyết định, thay vì chỉ đơn thuần phản hồi ý kiến. Điều này sẽ giúp tăng cường tính dân chủ, minh bạch và trách nhiệm giải trình trong quá trình hoạch định chính sách, đồng thời cũng giúp các nhà hoạch định chính sách tiếp cận được những ý tưởng, sáng kiến đổi mới từ người dân. Điều này đòi hỏi các cơ quan nhà nước cần thiết lập các kênh, cơ chế đảm bảo sự tham gia rộng rãi của công dân, chứ không chỉ là các đại diện của nhóm lợi ích nhất định. Khi công dân thực sự được tham gia vào quá trình ra quyết định, họ sẽ cảm thấy được tôn trọng, đồng thời cũng sẽ ủng hộ và tuân thủ tốt hơn các chính sách sau khi được ban hành.

Giám sát và phản biện chính sách từ góc độ của người dân cũng đã trở thành một nhiệm vụ quan trọng. Điều này có nghĩa là công dân không chỉ được tham gia vào quá trình ra quyết định, mà còn có trách nhiệm theo dõi, giám sát việc thực thi các chính sách sau khi được thông qua. Công dân cần theo dõi xem các chính sách được triển khai như thế nào, liệu có đạt được mục tiêu đề ra hay không, và nếu có bất kỳ vấn đề phát sinh thì cần phải được phản ánh kịp thời.

Ngoài ra, công dân cũng có thể đóng vai trò như những "nhà phản biện" độc lập, đưa ra những nhận xét, đánh giá khách quan về chất lượng, tác động của các chính sách từ góc nhìn của người dân. Những phản biện này có thể được gửi tới các nhà hoạch định chính sách, giúp họ hiểu rõ hơn về những thách thức, vướng mắc trong quá trình thực hiện chính sách và điều chỉnh, cải thiện kịp thời. Như vậy, vai trò của công dân không chỉ dừng lại ở việc tham gia vào quá trình ra quyết định, mà còn cả việc theo dõi, giám sát và phản biện về chất lượng, hiệu quả của các chính sách một cách khách quan và độc lập.

Để thực hiện vai trò này, công dân cần được tiếp cận đầy đủ thông tin về các chính sách được triển khai, cũng như các dữ liệu và số liệu liên quan đến quá trình thực thi. Điều này đảm bảo rằng công dân có đủ thông tin để theo dõi, giám sát và đánh giá một cách khách quan. Các cơ chế như công khai thông tin và việc tạo kênh phản hồi ý

kiến của công dân cần được thiết lập và hoạt động hiệu quả.

Ngoài ra, các tổ chức xã hội dân sự và các chuyên gia độc lập cũng có thể đóng vai trò quan trọng trong việc phản biện chính sách. Họ có thể tiến hành các nghiên cứu và đánh giá chuyên sâu về tác động và hiệu quả của các chính sách, từ đó đưa ra nhận định và khuyến nghị có giá trị cho các nhà hoạch định chính sách.

Khi công dân thực hiện tốt vai trò giám sát và phản biện chính sách, điều này sẽ giúp nâng cao chất lượng và hiệu quả của các chính sách công, đồng thời tăng cường niềm tin và sự ủng hộ của người dân đối với các quyết sách của chính quyền. Đây là một cách quan trọng để thúc đẩy sự tham gia dân chủ trong quản lý nhà nước.

3. Những thách thức và rào cản

Một trong những thách thức và rào cản chính trong việc triển khai các hoạt động tham vấn công chúng là nhận thức và năng lực của người dân về việc tham gia vào quá trình hoạch định chính sách.

Thứ nhất, nhiều người dân vẫn chưa nhận thức đầy đủ vai trò, tầm quan trọng của việc tham gia ý kiến vào các chính sách, quyết định của chính quyền. Nhiều người có cảm giác rằng những vấn đề chính sách là "việc của cấp trên", họ chỉ là đối tượng thụ hưởng mà không cần phải đóng góp ý kiến. Do đó, họ chưa tích cực tham gia các hoạt động tham vấn công chúng.

Thứ hai, một số người dân còn thiếu hiểu biết, kỹ năng cần thiết để tham gia ý kiến một cách hiệu quả. Họ gặp khó khăn trong việc phân tích, đánh giá các vấn đề chính sách, đề xuất kiến nghị cụ thể. Điều này hạn chế sự đóng góp có chất lượng của họ vào quá trình hoạch định chính sách.

Thứ ba, việc tham gia ý kiến công chúng cũng đòi hỏi sự chủ động, tích cực của người dân. Tuy nhiên, một bộ phận người dân vẫn mang nặng tư tưởng "sự thay đổi phải do cấp trên thực hiện", họ thiếu tinh thần dám nghĩ, dám nói, dám đề xuất ý kiến.

Sự minh bạch, tiếp cận thông tin của chính quyền cũng có ảnh hưởng lớn trong việc triển khai các hoạt động tham vấn công chúng.

Trước hết, nhiều người dân vẫn chưa được tiếp cận đầy đủ, kịp thời thông tin về các hoạt động tham vấn công chúng do chính quyền tổ chức. Các thông tin về thời gian, địa điểm, nội dung tham vấn, kết quả xử lý ý kiến tham vấn... thường chưa được công khai, phổ biến rộng rãi. Điều này hạn chế cơ hội và động lực của người dân tham gia.

Bên cạnh đó, việc tiếp cận các tài liệu, dữ liệu, thông tin liên quan đến các vấn đề chính sách, quyết định của chính quyền cũng gặp nhiều khó khăn. Nhiều thông tin quan trọng vẫn chưa được công khai, minh bạch, đặc biệt là những thông tin liên quan đến các dự thảo, quyết định chưa được chính thức ban hành. Điều này hạn chế khả năng của người dân trong việc nghiên cứu, phân tích các vấn đề chính sách và đóng góp ý kiến hiệu quả.

Hơn nữa, việc cung cấp thông tin cho người dân chưa được thực hiện một cách chủ động, tích cực. Người dân thường phải tự mình tìm kiếm, yêu cầu được cung cấp thông tin, thay vì chính quyền chủ động công khai, chia sẻ.

Cơ chế và quy trình tham gia của công chúng trong các hoạt động tham vấn của chính quyền chưa đầy đủ và cụ thể cũng là yếu tố gây cản trở và cần được chú ý triển khai giải quyết. Các quy định về thời gian, địa điểm, hình thức, đối tượng tham gia, cách thức tiếp nhận, xử lý ý kiến tham gia... chưa được quy định rõ ràng. Điều này làm cho quá trình tham gia của công chúng trở nên khó khăn, không hiệu quả.

Bên cạnh đó, nhiều cơ chế và quy trình tham gia hiện nay vẫn chưa thực sự phát huy được vai trò, ý kiến của công chúng. Các ý kiến tham gia của người dân thường chỉ mang tính hình thức, chưa được xem xét, phản hồi, giải trình một cách nghiêm túc. Việc tiếp thu, xử lý ý kiến tham gia của công chúng cũng còn nhiều hạn chế. Hơn nữa, việc tổ chức các hoạt động tham vấn công chúng cũng chưa được thực hiện một cách thường xuyên, liên tục. Các hoạt động này thường mang tính đột xuất, chưa trở thành một thói quen, nền nếp trong hoạt động của chính quyền.

4. Các giải pháp thúc đẩy sự tham gia của người dân

Thứ nhất, nâng cao nhận thức và năng lực tham gia của công dân là một giải pháp quan trọng cần được triển khai. Trước hết, cần tăng cường các hoạt động tuyên truyền, phổ biến pháp luật, giáo dục công dân về tầm quan trọng của sự tham gia của

người dân, cũng như các cơ chế, quy trình tham gia hiện có. Điều này sẽ giúp nâng cao nhận thức của công dân về quyền và vai trò tham gia của mình trong quá trình hoạch định và thực hiện các chính sách, quyết định của chính quyền.

Song song với đó, cần có các chương trình, khóa học, hướng dẫn cụ thể để đào tạo, nâng cao năng lực tham gia cho công dân, đặc biệt là các kỹ năng như phân tích chính sách, đóng góp ý kiến hiệu quả, theo dõi, giám sát quá trình thực hiện chính sách. Việc này không chỉ nâng cao được năng lực tham gia mà còn góp phần đa dạng hóa các kênh, hình thức tham gia thông qua việc tạo điều kiện và khuyến khích các tổ chức, nhóm xã hội, công dân tích cực tham gia.

Việc xây dựng các cơ chế phản hồi, giải trình, công khai, minh bạch thông tin về quá trình tiếp nhận, xử lý ý kiến tham gia của công dân sẽ tạo động lực và niềm tin cho người dân tham gia tích cực hơn. Tóm lại, việc nâng cao nhận thức và năng lực tham gia của công dân sẽ góp phần quan trọng vào việc thúc đẩy sự tham gia đầy đủ và hiệu quả của người dân trong các hoạt động chính trị, quản lý công.

Thứ hai, chính phủ cần chú trọng cải thiện cơ chế, quy trình tham gia chính sách của người dân. Cần có sự rà soát, cải thiện các quy định, quy trình tham gia hiện hành, nhằm tạo điều kiện thuận lợi hơn cho công dân tham gia. Ví dụ như đơn giản hóa các thủ tục tham gia, rút ngắn thời gian xử lý ý kiến, quy định rõ ràng về các bước và kết quả xử lý ý kiến tham gia.

Cùng với đó, cần thiết lập các cơ chế đa dạng, linh hoạt để tiếp nhận và xử lý ý kiến tham gia của công dân, như các kênh tiếp nhận ý kiến trực tuyến, các buổi đối thoại công khai, hội nghị lấy ý kiến người dân. Việc này sẽ tạo nhiều cơ hội cho người dân tham gia và thể hiện quan điểm của mình. Đặc biệt, cần chú trọng đến việc tiếp nhận và phản hồi ý kiến của các nhóm yếu thế, dễ bị tác động như người nghèo, người khuyết tật, phụ nữ, người cao tuổi.

Cần xây dựng các cơ chế giám sát, theo dõi, đánh giá việc tiếp thu, xử lý ý kiến tham gia, đảm bảo tính minh bạch, trách nhiệm giải trình của chính quyền. Điều này sẽ củng cố niềm tin của công dân vào các kênh tham gia chính sách, từ đó thúc đẩy sự tham gia tích cực hơn.

Như vậy, việc cải thiện cơ chế, quy trình tham gia chính sách sẽ góp phần quan trọng vào việc thúc đẩy sự tham gia của người dân, đảm bảo các ý kiến, nguyện vọng của công chúng được lắng nghe và phản ánh đầy đủ trong quá trình hoạch định và thực hiện chính sách.

Thứ ba, tăng cường minh bạch thông tin và trách nhiệm giải trình của chính quyền cũng góp phần thúc đẩy sự tham gia của người dân.

Trước hết, cần đảm bảo công dân được tiếp cận đầy đủ, kịp thời các thông tin liên quan đến chính sách, quy trình, kết quả xử lý ý kiến tham gia. Chính quyền cần chủ động công khai, công bố thông tin một cách rõ ràng, dễ hiểu, qua các kênh truyền thông khác nhau. Điều này sẽ giúp người dân nắm bắt được tình hình, có cơ sở để tham gia hiệu quả hơn.

Đi cùng với việc công khai thông tin, chính quyền cần xây dựng các cơ chế giám sát, kiểm tra việc tiếp thu, xử lý ý kiến tham gia của công dân. Cần có sự tham gia của các bên như các tổ chức xã hội dân sự, các cơ quan giám sát độc lập trong quá trình này. Việc này sẽ đảm bảo tính minh bạch, công bằng, trách nhiệm giải trình của chính quyền trong việc xử lý ý kiến tham gia.

Hơn nữa, chính quyền cần thiết lập các cơ chế phản hồi, giải trình kịp thời với công dân về các ý kiến, kiến nghị của họ. Đây là cách để công dân nhận được sự phản hồi cụ thể, tạo niềm tin vào các kênh tham gia. Và từ đó, họ sẽ được khuyến khích tham gia tích cực hơn vào quá trình hoạch định và thực hiện chính sách.

Tóm lại, tăng cường minh bạch thông tin và trách nhiệm giải trình của chính quyền sẽ góp phần tạo ra môi trường tin cậy, minh bạch, thúc đẩy sự tham gia của người dân vào công việc công cộng.

5. Kinh nghiệm quốc tế và bài học cho Việt Nam

Nhiều quốc gia trên thế giới đã có những mô hình tham gia công dân thành công, Việt Nam có thể tham khảo và rút ra những bài học kinh nghiệm mô hình E-participation từ các nước điển hình đó.

E-participation (tham gia điện tử) là một khái niệm trong lĩnh vực quản trị công và chính phủ điện tử, chỉ việc sử dụng các công nghệ kỹ thuật số để tăng cường sự tham gia của công dân vào các quá trình chính sách công và quản trị nhà nước.

Mô hình "Participatory Budgeting" tại Brazil là một ví dụ thành công về E-participation. Chính quyền Brazil đã phát triển một nền tảng trực tuyến cho phép công dân trực tiếp tham gia vào quá trình phân bổ ngân sách công, đóng góp ý kiến và bình chọn các dự án ưu tiên. Sự tham gia tích cực của người dân đã giúp tăng cường tính minh bạch và trách nhiệm giải trình của chính quyền. Bài học ở đây là chính phủ cần tạo các kênh tham gia dân chủ, dễ tiếp cận để công dân có thể tham gia vào các quyết định quan trọng.

Chính phủ Hàn Quốc cũng triển khai thành công mô hình "Chính phủ điện tử 3.0", trong đó có nhiều sáng kiến tăng cường sự tham gia của người dân. Ví dụ như nền tảng "Petition Blue House" cho phép công dân gửi những yêu cầu, phản hồi trực tiếp lên Tổng thống. Những sáng kiến này đã tạo kênh trao đổi hai chiều và giúp chính phủ lắng nghe ý kiến của người dân hiệu quả hơn. Như vậy chính phủ cần chủ động tạo các nền tảng, kênh thông tin hai chiều để công dân dễ dàng tham gia.

Những mô hình thành công này có thể cung cấp nhiều gợi ý cho Việt Nam trong việc thúc đẩy E-participation, như: phát triển các nền tảng trực tuyến dễ sử dụng, đảm bảo công dân dễ dàng tham gia vào các quyết định quan trọng, và chính phủ cần chủ động lắng nghe, phản hồi ý kiến của công dân. Việc áp dụng các kinh nghiệm này sẽ góp phần tăng cường sự tham gia, minh bạch và trách nhiệm giải trình trong quản lý công.

Ngoài ra, Việt Nam cũng cần có các chính sách và hướng dẫn cụ thể để khuyến khích và hỗ trợ sự tham gia của công dân. Chẳng hạn, có thể xây dựng các cơ chế để công dân dễ dàng đóng góp ý kiến, phản hồi về các chính sách, dự án quan trọng; hoặc tạo cơ chế để các tổ chức xã hội dân sự tham gia vào quá trình hoạch định, giám sát chính sách công.

Bằng cách áp dụng các yếu tố then chốt này, Việt Nam có thể học hỏi và vận dụng các mô hình tham gia công dân thành công từ các quốc gia khác để thúc đẩy sự tham gia tích cực của người dân vào quá trình ra quyết định và quản lý công, qua đó nâng

cao tính minh bạch, trách nhiệm giải trình của chính quyền./.

Tài liệu tham khảo

1. Andrea Cornwall and John Gaventa. (2001). Bridging the gap: citizenship, participation and accountability. LA Notes 40 Deliberative Democracy and Citizen Empowerment.
2. Anh, T. (2016). Lấy dân làm trọng tâm. Retrieved from Báo điện tử Đại biểu nhân dân: <https://daibieunhandan.vn/Viet-Nam-va-cac-nuoc/Lay-dan-lam-trong-tam-i225147/>
3. Bhatnagar, Deepti, Rathore, Animesh, Moreno Torres, Magui, Kanungo, Parameeta. (2003). Participatory budgeting in Brazil. World Bank.
4. Jooho Lee and Soonhee Kim. (2017). E-Participation, Transparency, and Trust in Local Government.
5. Phạm, Đ. T. (2023). Sự tham gia của người dân vào quy trình chính sách hướng tới mục tiêu quản trị quốc gia hiện đại, hiệu quả. Tạp chí Lý luận chính trị.
6. Renee Irvin and John Stansbury. (2004). Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort?